Gintautas Striška

Vilniaus Pilies kalno PV šlaito 2005 m. archeologiniai geologiniai žvalgymai

Vilniaus Aukštutinės pilies kalno PV šlaito žemutinė dalis nukasta statant Valdovų rūmų R korpuso Š dalį bei tvirtinta įrengiant kalno atraminę sieną. Manoma, kad ties Valdovų rūmų ŠR kampu, arčiausiai Pilies kalno buvo bokštelis, iš kurio medinė galerija vedusi į Aukštutinę pilį (A. Tautavičius, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai. Istorija ir tyrimai, *Baltų archeologija,* 1996, nr. 1 (8), p. 8). Taip pat spėta, kad PV šlaite esančio gūbrio susidarymui įtakos galėjo turėti kokia nors konstrukcija ar statinys, susijęs su pakilimo į pilį taku.

2005 m. balandžio–gegužės mėnesiais buvo atliekami Pilies kalno PV šlaito archeologiniai geologiniai žvalgymai. Žvalgymų tikslas – patikrinti, ar yra kokių nors spėjamosios galerijos, kelio ar kitų statinių požymių, taip pat nustatyti kultūrinio sluoksnio storį ir geologinę grunto sandarą (geologinius sluoksnius tyrė vyresnysis inžinierius geologas A. Pečkaitis).

Pilies kalno PV šlaite statmenai šlaitui gręžtos trys gręžinių eiles. Viena jų pažymėta beveik per gūbrio centrą, kitos nutolusios viena nuo kitos kas 4 m į ŠV pusę. Gręžta rankiniu būdu 11 cm skersmens grąžtu. Gręžti 36 gręžiniai. Atstumai tarp gręžinių 1–32 – 4 m, o 33–36 dėl itin stataus šlaito – 3 m. Bendras žvalgytos teritorijos plotas buvo apie 292 m^2.

Beveik visų gręžinių paviršiuje aptiktas 30–50 cm storio pilkos žemės sluoksnis. Jame pasitaikydavo smulkių plytų gabaliukų, vienas kitas stiklo trupinys. Po šiuo sluoksniu dažniausiai aptinkamas archeologinis įžemis – smėlio ar priesmėlio sluoksniai. Giliau esantys (iki 1,5–2 m gylio) technogeninės ir gravitacinės kilmės deliuviniai sluoksniai su organikos (medžio šaknų) priemaišomis.

Archeologiškai informatyvesni buvo tik aštuoni gręžiniai. Apžvelgiant šiuos gręžinius galima konstatuoti, kad beveik visi koncentruojasi ties Pilies kalno PV šlaito gūbrio viršumi. Greičiausiai gūbrys užlaikė slenkantį gruntą. Viename gręžinių apie 1,1 m gylyje surastas degėsių sluoksnis, kituose panašiame gylyje aptikti smėlio ar priemolio sluoksniai, kuriuose rasta čerpių nuolaužų ir plytų griuvenėlių. Sprendžiant iš plytų nuolaužų ir čerpių liekanų, manoma, kad ant Pilies kalno PV šlaito susiformavo apie 50–150 cm storio kultūrinis sluoksnis. Žvalgymų metu surasti du lovelio formos čerpių fragmentai, dengti žalios spalvos glazūra. Žvalgymų metu ant Pilies kalno PV šlaito nepastebėta nei kelio, nei statinių pėdsakų, susijusių su spėjamu pakilimo taku į Aukštutinę pilį.

The 2005 archaeological – geological field survey of the SW slope of Vilnius' Castle hill

The lower part of the SW slope of Upper Castle hill in Vilnius was dug up in erecting the N part of the E building of the Royal palace and reinforced through the construction of a retaining wall. It is thought that a tower existed at the Royal palace's NE corner, which was closest to Castle hill. Some other sort of wooden gallery could have led from the tower to the Upper castle. It is speculated that some construction or structure connected with an ascending path could have influenced the creation of the ridge located on the SW slope. The SW slope of Castle hill was surveyed by drilling 36 geological boreholes. Only 8 bore-

holes, which were concentrated at the ridge peak on the SW slope, yielded archaeologically valuable information. At a depth of around 1.1 m in one of the boreholes, a layer of charred wood particles was found, layers of sand or clay loam, which contained roof tile sherds and brick rubble, were found at a similar depth in the others. The total depth of the cultural layer was about 50–150 cm. During the survey no traces of a path or structures, which were connected with the suspected ascending path to the Upper castle, were observed on the SW slope of Castle hill.

Evaldas Vailionis

Vilniaus gynybinės sienos bastėja

2007 m. rugsėjo–lapkričio mėnesiais buvo atlikti archeologiniai tyrimai Vilniaus gynybinės sienos bastėjoje (G235K12) – Subačiaus g. 18 / Bokšto g. 20. UAB „Ekstra statyba“, pagal UAB „Lietuvos paminklai“ 2006 m. parengtą projektą vykdanti Vilniaus gynybinės sienos bastėjos rekonstravimo, konservavimo ir restauravimo darbus, planavo atlikti darbus, susijusius su požeminio kolektoriaus įrengimu (1 pav.). Šių darbų pradžioje buvo numatyta palei visą bastėjos patrankų patalpos (toliau vadinama pasaga) vidinės sienos (96 m ilgio) bei požeminės dalies tunelio (koridoriaus) (apie 25 m ilgio) perimetrą suvibruoti (apie 2 m atstumu nuo sienų ir apie 1,2 m tarp sijų) apie 12 m ilgio metalines sijas, kurios vėliau būtų panaudotos „Berlyno“ sienutės įrengimui (betonavimui). Kolektoriaus apačia turėjo siekti pasagos formos vidinės sienos apačią (H_{abs} apie 120,80 m).

Prieš vykdant šiuos darbus buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai, kurie vėliau, padidėjus tyrimų plotui, buvo perkvalifikuoti į archeologinius tyrimus. Archeologinių tyrimų tikslas buvo išsiaiškinti kultūrinių sluoksnių stratigrafiją bei chronologiją.

1965–1968 m. tyrimų apžvalga. Archeologiniai tyrimai bastėjoje, vadovaujami Specialiosios mokslinės restauracinės gamybinės dirbtuvės (1969 m. reorganizuotas į Paminklų konservavimo institutą) vyresniosios mokslinės darbuotojos, istorikės archeologės Irenos Jučienės, vykdyti 1965–1968 m. Architektūriniams tyrimams vadovavo inžinierius architektas Žybartas Simonavičius. Tyrimų užsakovas buvo Vilniaus „Tauro“ alaus darykla. Čia planuota įrengti 200 vietų alinę.

Apie vykdytus archeologinius tyrimus buvo parašyta ataskaita (1965–1968 m. Vilniaus „Barbakano“ archeologinių tyrimų ataskaita, Vilnius, 1969.II.3), kurią sudaro kelios dalys. Ji įrišta į vieną bylą (*VAA*, f. 1019, a. 11, b. 5331). Vienoje ataskaitos dalyje aprašyti 1965 m. tyrimai. Ji parengta 1966 m. sausio mėnesį, atspausdinta 1969 m. sausį. Antroje ataskaitos dalyje aprašomi 1966–1968 m. tyrimai. Tyrimų ataskaitose yra pateikiami schematiški perkasų planai bei jų sluoksnių pjūviai.

Kadangi to meto tyrimai atskleidė esminius bastėjos statybos klausimus, norisi kiek detaliau supažindinti su tyrimų medžiaga.

1965 m. tyrimų metu buvo iškastos 9 perkasos. 3 perkasos iškastos ties pasagos Š dalimi, 2 perkasos – prie bokšto P sienos; 2 perkasos – prie bokšto V sienos, 1 perkasa – bokšto vidaus patalpoje ir 1 perkasa ties praėjimu iš bokšto į tunelį. Šie tyrimai atskleidė esminius bastėjos istorijos faktus: 1) bastėja yra dalinai antžeminis, o ne požeminis statinys (pasagos išorėje buvo šaudymo angos); 2) bastėja staty-